

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2018

Pavčina Černá

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filosofie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Masaryk a Lány
Masaryk and Lány
Pavčina Černá

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jan Županič, Ph.D.
Studijní program: Specializace v pedagogice (B7507)
Studijní obor: B D-ZSV

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Masaryk a Lány potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Řevničově, dne 16.4. 2018.

.....
Podpis

Chtěla bych poděkovat prof. PhDr. Janu Županičovi, PhD. za vedení mé práce a cenné rady. Dále děkuji zaměstnancům Archivu Kanceláře prezidenta republiky, Archivu Pražského radu a Muzeu T. G. Masaryka v Lánech za pomoc a rady při bádání. V neposlední řadě děkuji své rodině za trvalou podporu po celou dobu studia.

ABSTRAKT

Bakalářská práce mapuje historii zámku v Lánech, historické počátky zámku se datují do 14. století. V této době se na místě dnešního zámku předpokládá dřevěná tvrz. Stavební ráz budovy se změnil v polovině 16. století, kdy dochází k výstavbě nové jednopatrové kamenné renesanční tvrze. Výraznější přestavbu zahájil Jiřík Bořita z Martinic po roce 1581, který tvrz opatřil dřevěný vodovod. Nejvýznamnějším majitelem Lán a přilehlého okolí byl od roku 1589 císař Rudolf II., ten významně mění charakter budovy a z tvrze se stává jednopatrový renesanční zámeček vhodný pro lovecké účely zásluhou blízkých křivoklátských lesů. Situace se mění v době třicetileté války, kdy nebyl ani lánský zámek ušetřen a roku 1652 prochází barokní přestavbou. Poté na delší dobu vystřídá habsburský rod v držení Lán Arnošt Josef z Valdštejna, poslední dědičkou je pak Marie Anna z Valdštejna, která si vzala Josefa Viléma z Fürstenberka. Posledním šlechtickým rodem, kterému Lány patřily, byli Fürstenberkové. Po nich už lánský zámek vlastnil československý a následně i český stát. Zaměřuji se na obec Lány a Tomáše G. Masaryka, který je s touto obcí nezaměnitelně spojen. Velkou pozornost kladu na vztah Masaryka k lánským občanům a vztah lánských občanů k Masarykovi. V závěrečné části práce se zabývám současným projevem oddanosti lánských občanů k prvnímu československému prezidentovi.

KLÍČOVÁ SLOVA

Masaryk, Lány, zámek, letní sídlo, vzpomínky

ABSTRACT

This bachelor thesis traces history of the Lany chateau which historic origins reach into the 14th century. Presumably there was a wooden fortress in the place of the chateau in this era. The building structure changed in the middle of the 16th century when the new two-storied renaissance fortress made of stone was built up. In 1581, Jirik Borita of Martinice began more prominent reconstruction and ensured a wooden water piping for the fortress. The Lany and its surroundings' most significant owner was the emperor Rudolf II until 1589 who notably transformed the building's character by making the fortress a renaissance chateau suited for hunting purposes thanks to Krivoklat forests nearby. Situation changed during Thirty Year War when the Lany chateau wasn't spared and in 1652 goes through a baroque-styled reconstruction. After that the Habsburg house is replaced by Arnost Josef of Valdstejn in ownership of Lany chateau. The last heiress is Marie Anna of Valdstejn who married Josef Vilem of Fürstenburg. His was also the last house to own the Lany chateau. The Czechoslovakian and later Czech state owns the Lany chateau after them. I am focusing on the Lany town and Tomas Garrigue Masaryk who is essentially linked to Lany. I am paying attention to Masaryk's relationship to the Lany's citizens and the Lany's citizens to Masaryk. In the final part of the thesis I am dealing with the current display of loyalty of the Lany's citizens towards the first Czechoslovakian president.

KEYWORDS

Masaryk, Lány, Chateau, Summer Residence, Memories

Obsah

1	Úvod	6
2	Dějiny zámku Lány	7
3	Lány letním sídlem prezidenta	10
	Koupě zámku.....	11
	Další varianty letního sídla	12
	Kulturní a politické návštěvy na zámku.....	13
4	Masarykův vztah k Lánům	17
	Masarykovy rysy v interiéru zámku	18
	Masarykova podpora pro Lány.....	20
	Vztah Masarykovy rodiny k Lánům.....	22
	Pamětní síň Alice G. Masarykové a Českého červeného kříže.....	23
	Hrob Masarykovy rodiny	23
5	Vzpomínky lánských občanů	26
	Vzpomínky zahradníka Ladislava Krejsy	27
	Vzpomínky hrobníka Josefa Loskota	29
6	Masarykův odkaz v Lánech	32
	Masarykova společnost v Lánech.....	33
	Muzeum T. G. Masaryka v Lánech	34
	Vzpomínkové akce v současnosti.....	34
	Závěr	36
	Seznam zdrojů	37
	Přílohy	40

1 Úvod

Zámek Lány leží na okraji stejnojmenné obce ve středních Čechách, necelých čtyřicet kilometrů západně od Prahy. K Lánům patří část sousední obce Vašírov. Významným krajinným rysem jsou křivoklátské lesy, které po staletí vyzývaly k lovu. Ve své práci bych chtěla nejprve zmapovat historii zámku Lány, zjistit, čím byl zámek v Lánech tak výjimečný, že byl vybrán za domov představitele státu.

Masarykova velikost se nám ukazuje stále, hlavně v letošním výročním roce vzniku Československé republiky, kdy se na Masaryka často odkazuje. Současný prezident Miloš Zeman navštívil Masarykův hrob den před svou inaugurací, stejně tomu bylo i před pěti lety, ani český premiér nevynechal v den výročí Masarykových narozenin návštěvu jeho hrobu. Jaká je historie tohoto hrobu, který dodnes přivádí přední politickou elitu na lánský hřbitov? Čím si Lány zasloužily to, že Masaryk je pohřben právě zde? Tyto otázky bych chtěla ve své práci zodpovědět.

Za Masaryka se z Lán stalo místo, které navštěvovalo mnoho významných zahraničních politických či kulturních osobností. Později v dobách komunismu pak návštěvnost lánského zámku klesla. Obliba lánského zámku v posledních letech opět roste a od doby, kdy Václav Havel začal po svém zvolení na zámku pobývat, se z Lán stalo opět pravé prezidentské sídlo. Můj osobní názor před psáním bakalářské práce byl, že Lány byly a jsou nejvíce spojovány právě s prvním československým prezidentem. Nedokážu si nyní zodpovědět otázku, proč tomu tak je. Z jakého důvodu nenajdeme v Lánech například muzeum Edvarda Beneše? Ani Václav Havel, symbol nového českého státu, nemá v Lánech památník či podobnou pamětihodnost.

Ačkoli byla k Lánům vydaná řada odborných publikací, žádná dostatečně nspecifikuje jedinečný vztah Masaryka k Lánům. Tato práce si klade za cíl upozornit na Masarykův význam pro obec a zámek Lány. Bakalářská práce by měla posloužit hlavně k regionálnímu povědomí o stopách T. G. Masaryka a jeho vlivu na tuto krajinu, stejně tak věřím, že by tato práce mohla poukázat na samotný Masarykův život v letech 1921 až 1937.

Práce je tematicky rozdělená do několika kapitol, ve kterých se snažím čtenáře nejprve uvést do kontextu a historie obce a zámku Lány. Pokračuji vyprávěním o Masarykovi a jeho vztahu k Lánům. Další kapitola je tvořena pohledy a dojmy lánských občanů, které dokreslují Masarykovu osobnost. Závěr práce se potom snaží ukázat Masarykův odkaz pro Lány a uchopit i druhý život Masaryka v Lánech.

2 Dějiny zámku Lány

Obec Lány vznikla jako jedna z řady lokalit na hustě osídleném území severně od křivoklátských lesů. Samotný název vsi a řadové rozmístění usedlostí podél přístupových cest svědčí o tom, že zdejší osídlení se dělo na principu německého lánového systému, který je typický pro kolonizaci v průběhu 13. století. Název obce je odvozen od slova lán, které označoval rozsáhlé pole, později výměru orné půdy^{1,2}

V roce 1392 se v úředních listinách poprvé objevil název obce Lány, a to ve spojitosti s Pavlem z Kladna a Haškem z Lán, příslušníků zemanského rodu Kladenských.³ Téhož roku dal také Hašek příkaz k opravení lánské tvrze a krčmy. Lze tedy předpokládat, že již na konci 14. století byla v Lánech dřevěná tvrz, která je mnohem starší, než se dokládá. Podle místního jména ve šlechtickém přídomku se usuzuje, že zde již ve 14. století stávalo zemanské sídlo, jehož podoba není známá. K roku 1414 je v této lokalitě zmiňován Jan z Lán, po husitských válkách byly Lány spojeny s blízkým Stochovem.⁴

Dále se v držení Lán vystřídali Jan Hromada z Boršic, který prodal roku 1528 poplužní dvůr a ves Lány Jindřichovi Žejdlicovi ze Šenfeldu. Někdy v polovině 16. století postavili Žejdlicové ze Šenfeldu na svahu jižně od vsi novou jednopatrovou kamennou renesanční tvrz, která je s hřebínkovou klenbou nepochybně dochovaná v základech západního křídla dnešního zámku.⁵ Byla to obdélníková jednopatrová budova o rozměrech 13krát 25 metrů. Měla klenuté místnosti, z nichž se zachovaly zbytky v přízemí a téměř v neporušeném stavu síň v prvním patře.⁶ Jindřich, Jiří a Ladislav, synové Jana Žejdlice prodali roku 1581 (uvádí se i 1582)⁷ dvůr Lány s nově vystavěným domem, ves Lány, Stochov a pustou tvrz zvanou Pustá Dobrá Jiříkovi Bořítovi z Martinic a na Smečně. Za zmínku stojí také nedaleký Stochov, na jehož území byla tvrz, jejíž nejstarší dějiny jsou protkané pověstmi. Prý zde bydlela kněžna Drahomíra a svatý Václav se zde narodil a trávil své dětství. Stochov byl až do 16. st. zbožím vladků Stochovských.⁸ Přesto, že měl Jiřík Bořita z Martinic lánskou tvrz v držení pouhých 8 let, celý komplex zmodernizoval, a dokonce si nechal přes sousední rynholecké pozemky položit dřevěný vodovod, aby mu tak do lánské tvrze proudila pramenitá voda.⁹

¹ Pozn. Velikost lánů byla v různých krajích a dobách jiná, Vodvářka uvádí, že nejčastější byla hodnota 64 korců (18,1581 ha).

² Vodvářka, V. 1992, str. 6.

³ Profous, A. 1949, str. 482.

⁴ Croý, J. 2007, str. 27.

⁵ Kašička, F. 1984, str. 63.

⁶ Croý, J. 2007, str. 29.

⁷ Profous, A. 1949, str. 482.

⁸ APH, č. inv. 562, sg. 3909 – Lány.

⁹ Vodvářka, V. 1992, str. 37.

V roce 1589 koupil Lány a přilehlý Vašírov císař Rudolf II. za sedm tisíc kop českých grošů. Lány se tak staly součástí královského křivoklátského panství, jehož střediskem byl hrad Křivoklát, založený Přemyslovci na počátku 11. století. Jenže v době Rudolfa II. středověký hrad již nevyhovoval požadavkům tehdejšího stylu života, a právě proto koupil Rudolf II. Lány. Na císařův příkaz byl r. 1592 na místě lánské tvrze zřízen jednoduchý jednopatrový renesanční zámek pro lovecké účely, základ stávající zámecké budovy.¹⁰

Lovecký letohrádek sloužil i Rudolfovým nástupcům. S oblibou jej používal císař Matyáš, roku 1627 tu pobýval Ferdinand II. se svým bratrem arciknížetem Leopoldem a v letech 1646 a 1652 je doložena návštěva Ferdinanda III. s chotí. Zámek velmi utrpěl v dobách třicetileté války, a proto došlo roku 1652 k jeho barokní přestavbě.¹¹ Císař Leopold dal roku 1658 Křivoklátsko do zástavy Schwarzenbergům a v roce 1685 ho prodal Valdštejnům.¹²

Valdštejnové se zavázali, že budou pořádat reprezentační hony pro císařskou rodinu, aby požadavek splnili, tak roku 1713 v severní části křivoklátských lesů, zřídili rozsáhlou oboru o rozloze asi 9 000 ha. Velkou počtou byla návštěva císaře Karla VI., který na lovu v oboře zastřelil celkem 120 kusů vysoké zvěře a v roce 1730 zde byla na lovu i sama císařovna Alžběta Kristina, ta ulovila 46 statných jelenů.¹³ Hrabě Jan z Valdštejna dal r. 1730 provést rekonstrukci lánského zámku. Jeho dcera Marie Anna, jediná dědička veškerého valdštejnského majetku, byla provdána za knížete Josefa Viléma z Fürstenberka, a tak připadlo lánské panství fürstenberskému rodu.¹⁴

Hned po smrti Leopolda I. byla zřízena komise, kterou si prosadili čeští stavové, ta měla za úkol vyplatit zpátky křivoklátské panství. Ačkoli se jednání vleklo téměř třicet let, zjistilo se nakonec, že státní pokladna nemá na vyplacení peníze. Císař Karel VI. se roku 1734 zřekl práva na zpětné odkoupení panství a za doplatek 200 000 zlatých ho definitivně prodal Marii Anně z Fürstenberka.¹⁵ Marie Anna se velmi zajímala o duchovní konání, proto z jejího popudu byl vybudován zámecký kostel zasvěcený Jménu Ježíš. Zámecký kostel byl postaven v letech 1748–1750 podle plánů Františka Ignáce Précea, kostel je s východní částí zámku propojen podklenutou krytou chodbou, která umožnila šlechtě pohodlný a zastřešený přístup do kostela.¹⁶

Kníže Karel Egon I. z Fürstenberka, nejvyšší purkrabí Království českého, se zasloužil o rozvoj zemědělství na Křivoklátsku. Zřídil v Lánech na okraji obory experimentální poplužní

¹⁰ Malá, V. 1997, str. 11-12.

¹¹ Croý, J. 2007, str. 37.

¹² APH, č. inv. 562, sg. 3909 – Lány.

¹³ Vodvářka, V. 1992, str. 40.

¹⁴ Tamtéž, str. 7.

¹⁵ Vodvářka, V. 1992, str. 41.

¹⁶ Croý, J. 2007, str. 53-54.

dvůr, nové metody Johanna Christiana Schubarta uplatňoval v letech 1785–1787 hospodářský ředitel M. G. Stumpf. Novinkou bylo celoroční ustájení skotu a intenzivní pěstování pícnin a okopanin. Stumpf se věnoval úpravě zámeckého parku a současně vedl v Lánech vyšší odborné zemědělské učiliště, snad první svého druhu na území habsburské monarchie. Experiment skončil hned po smrti knížete.¹⁷

V průběhu napoleonských válek byl v lánském zámku roku 1813 zřízen vojenský špitál a v letech 1821–1825, za knížete Karla Egona II. z Fürstenberka, se lánská zámecká budova rozšířila o druhé patro. Nástavbu realizoval stavitel Jan Kristián Vítek.¹⁸

Lány měly být hlavním českým sídlem pro Maxe Egona II, ale roku 1896 zemřel bez dědice Karel Egon IV. a celý obrovský fürstenberský majetek v Čechách i v Německu získal Maxmilián Egon II., který se odstěhoval spolu s manželkou Irmou do nově přestavěné budovy v německém Donaueschingen. Stavbu provedla výtečně vídeňská firma Bauqué & Pio, proto se na firmu obrátil roku 1897 i Max Egon s požadavkem úpravy lánského zámku, do podoby dnešního vzhledu. Cílem přestavby bylo dát zámku nový reprezentativní vzhled podle západoevropských vzorů, zvětšit ubytovací kapacitu a budovu celkově modernizovat.¹⁹

Zámek byl při této úpravě zvýšen o třetí mansardové patro a v ose jižního průčelí byl přistavěn pětiboký rizalit v podobě věže s centrálním schodištěm a halou nahrazující velký dvoupodlažní sál. Zdůrazněna byla i boční křídla v podobě rizalitů s helmicovým zastřešením. Interiéry byly obohaceny o elektrické osvětlení, centrální vytápění a modernizované koupelny.²⁰

Do zvelebeného zámku byli zváni hosté z řad evropské vysoké šlechty, Lány navštěvoval i František Ferdinand d'Este, kníže pro něj uspořádal 28. října 1913 hon, byla to velká slavnost. Poslední velkou událostí byla stříbrná svatba Maxe Egona II. a jeho manželky Irmy v červnu 1914. Vypuknutím první světové války a následným vznikem republiky se postavení české šlechty zborilo, hlavní podíl na tom měl zákon o zrušení šlechtických titulů a záborový zákon z roku 1919.

¹⁷ Vodvářka, V. 1992, str. 7-8.

¹⁸ Tamtéž, str. 40-41.

¹⁹ Croý, J. 2007, str. 76-82.

²⁰ Croý, J. 2007, str. 83.

3 Lány letním sídlem prezidenta

Dne 20. listopadu 1919 napsala prezidentova dcera Alice kancléři Šámalovi dopis: „Pane kancléři, v rozrušené době převratu, kdy nevěděli jsme ani, jak se věci vytváří, těžko bylo připravovat plány pro zařízení hradu a letního pobytu otcova. Chápu situaci zcela a velice bych byla nespravedlivá, kdybych chtěla odsouvat ty, kteří měli nejlepší vůli. Nyní se poměry vyjasnily, že jest možno učiniti definitivní plán na rok 1920. Pokud jde o hrad, trpíme tím, že pokoje členů rodiny jsou od sebe vzdáleny a umístěny v různých částech hradu. Tento přechodný stav nepřispívá ke klidu otcovu. Dále vás prosím, aby do 1. ledna bylo určeno letní sídlo, jež by umožnilo, aby od 1. května do 1. prosince 1920 prezident s částí své kanceláře dlel mimo Prahu.“²¹

Obavy o zdravotní stav prezidenta a jeho rodiny uspíšily schválení zákona o letním prezidentském sídle v dubnu 1920. Českoslovenští prezidenti měli kromě toho od počátku k dispozici také vedlejší sídla v Topoľčiankách na Slovensku a v Židlochovicích na Moravě.²²

Přemysl Šámal napsal dopis o návštěvě prezidenta v Lánech Dr. Jindřichu Slukovi, generálnímu řediteli fürstenberských panství, dne 2. května 1920. „Včera odpoledne zajel prezident do Lán podívat se, zdali zámek lánský by vyhovoval nynějším požadavkům letního pobytu jeho. Po návratu sdělil mně své rozhodnutí, děkuje Jeho Jasnosti za opravdu přelaskavou nabídku, které však z důvodu ryze věcných nemůže bohužel použití, přes to, že překrásná poloha Lán by se prezidentovi v první řadě zamlouvala. Důvodem rozhodnutí páně prezidentova byla okolnost, že nynější situace politická nepřipouští, by tak daleko v létě od Prahy dlel.“²³ Nakonec se se prezident Masaryk pro Lány přece jen rozhodl a byl hned poslán dopis Dr. Jindřichovi Slukovi, protože letní prezidentské sídlo bylo pro zdravotní stav prezidenta důležité.²⁴

Ještě před návštěvou prezidenta se zkoumal i stav silnice do Lán, presidium zemské správy politické ohodnotilo spojení mezi Pražským hradem a Lány, pro jízdu automobilem, jako příznivé. Na cestu do Lán šly vybrat dvě trasy, zvolit šla jízda po Karlovarské přes Brandýsek, Slaný a Smečno, cesta byla dlouhá 49,6 km. Nebo bylo možné zvolit rychlejší cestu od Rusíně přes Unhošť a Tuchlovice, kdy tato cesta měřila 35 kilometrů.²⁵

²¹ APH, č. inv. 562, sg. 3909 – Koupě Lán.

²² Malá, V. 1997, str. 13-14.

²³ APH, č. inv. 562, sg. 3909 – Lány.

²⁴ APH, č. inv. 562, sg. 3909 – Koupě Lán.

²⁵ APH, č. inv. 562, sg. 3909 – Koupě Lán.

Koupě zámku

Masaryk vícekrát prohlásil, že by nešel do zabraného, a tak nastal obtížný úkol, přimět knížete Fürstenberka k prodeji. Na jaře roku 1921 byla sjednána dohoda o koupi Lán a ministerský rada František Blažek měl tuto dohodu uskutečnit a současně za pomoci stavební správy zajistit náležitou úpravu zámku s daným příslušenstvím do 2–3 měsíců. František Blažek mluví o svém úkolu takto: „Nejednalo se jen o zpracování smlouvy trhové a o prostou stavební úpravu v Lánech, přidaly se i obtížné úkoly, které se neočekávaně vyskytly. Byla zde otázka přejímání úřednictva a zřízenectva, otázka celkové reorganizace hospodářské lesní i hospodářské správy Lán, otázka nakupování zásob, otázka ubytování dělnictva atd. Všechny úkoly a útrapy byly překonávány s pomocí stavitele Fialy, správce Kovandy, hospodářského rady Nepomuckého a odborového přednosty Opletala. Bývalý majitel, sám mladý a nezkušený, byl obklopen řadou osob se zájmy zcela protichůdnými a šířili pouze nedůvěru.“²⁶

V posledním období jednání o definitivní trhově smlouvě stále jasněji vystupovala tendence zástupců knížete Fürstenberka oddálit definitivní úpravu smlouvy všemožným způsobem. František Blažek se tomu snažil zabránit z obavy, že by prezident nemohl cestou z Capri rovnou přesídlit do své nové letní rezidence, jak tomu bylo slíbeno. Po mnohahodinových jednáních s důvěrníky knížete Fürstenberka byly odstraněny hlavní překážky a mohl pak být zavolán Dr. Kovář, aby připravil definitivní návrh formální trhově smlouvy. Bylo sepsáno a stanoveno následující: „Smlouvu prodávající dne 15. července 1921 podepíše, bude-li mu do té doby známa jemu uložená dávka z nabytí majetku.“ Poté, co prodávajícímu byla dne 14. července oznámena výše dávky, jež spolu s daní z přidané hodnoty činila 62 milionů korun, jí byl tak zdrcen, že se rozhodl smlouvu nepodepsat, jednání přerušit a odjet do Německa. Nakonec po dlouhém jednání ministerského rady Blažka s Maxmiliánem Egonem II. kníže od svého záměru opustit zemi upustil a po splnění dalších požadavků konečně smlouvu podepsal. Smlouvou z 15. července 1921 byl od Maxe Egona Fürstenberka mladšího zakoupen zámek s parkem, oborou, polnostmi a lesy v celkové výměře 5 194 ha za 25 milionů korun.²⁷

Ministerský rada Blažek v závěru zprávy o provedení koupě státního statku Lány a o provedení úprav v Lánech vyzdvihl zásluhy stavitele Fialy, ministerského rady Dr. Kovaříka a správce Kovandy a učinil návrh na finanční odměnu za tuto vyčerpávající práci.²⁸

²⁶ AKPR, fond KPR, protokol T, sign. T 23/21, Správa Hradu a Lán.

²⁷ Malá, V. 1997, str. 14.

²⁸ AKPR, fond KPR, protokol T, sign. T 23/21, Správa Hradu a Lán.

K záznamu ministerského rady Blažka ze dne 15. července 1921 se vyjádřil i nadřízený pana Blažka, který potvrdil z vlastní zkušenosti vše to, co pak Blažek uvedl o obtížích, které byly spojeny s koupí, uzavřením smlouvy a stavebními úpravami v Lánech. Píše: „Jakého napětí bylo v tomto případě zapotřebí, vychází nejlépe najevo z toho, že pak min. rada Blažek vážně nervově onemocněl a nemohl se již zdržeti do formálního provedení úprav. Já sám jsem mu přísně nařídil, aby ihned odjel na venkov se léčit.“ Plně také souhlasil s navržením finanční odměny pro pány, které uvedl František Blažek, a navrhuje min. radovi Blažkovi, vzhledem k dosaženým výsledkům a porušenému zdraví, obnos 10 000 korun.²⁹

Sám Masaryk se rozhodl, že vyplatí všem dělníkům a jiným zaměstnancům, kteří byli zaměstnáni úpravou Lán a kteří vytrvali až do konce prací, částku 200 korun. Ti, kdo skončili dříve z důvodu nemoci či jiných vážných důvodů, obdrží částku odpovídající pracovní době, kterou strávili na úpravě zámku Lány. K odměně bylo celkově navrženo 358 dělníků, celková částka by podle návrhu činila 59 432 korun.³⁰

Další varianty letního sídla

Možností pro letní prezidentské sídlo bylo opravdu mnoho. Na telefonickou žádost Dr. Blažka byl dne 24. prosince 1919 zaslán seznam zámků v okolí Prahy, které splňují zásadní požadavek, a to maximální třicetikilometrovou vzdálenost od Karlova mostu, který byl určen jako střed, od kterého se měřilo. Většina vypsanych zámků byla rovnou shledána jako naprosto nevhodná pro letní sídlo prezidenta. Několik poněkud vhodných sídel bylo podtrženo. Z politického okresu slánského byly podtrženy: Smečno s poznámkou „vhodné!“, Budenice, Veltrusy, Lány s poznámkou „nejvhodnější!“ Z jiných okresů byl pak za vhodný označen i Brandýs nad Labem a za velmi vhodné Průhonice.³¹

Letní sídlo mělo mít několik důležitých aspektů. Hlavní bylo zdravotní hledisko prezidenta, proto se hledala lokalita, která měla být klidná, a hlavně zdraví prospěšná. Důležitá ale byla i časová náročnost a spojení s Prahou, tudíž to nemělo být moc daleko. Také to nemohl být jen nějaký větší statek, prezident zde měl s částí své prezidentské kanceláře pracovat a také se předpokládaly návštěvy významných hostů. Neméně významnou stránkou byl také technický stav budovy, přihlíželo se i k finanční náročnosti celkové koupě pozemků a budovy. Zřetel se bral i na pozdější náklady spojené s údržbou. Lány lákaly hlavně velmi dobrým technickým

²⁹ AKPR, fond KPR, protokol T, sign. T 23/21, Správa Hradu a Lán.

³⁰ Tamtéž.

³¹ APH, Obec Lány. č. inv. 562, sg. 3909.

stavem a také finanční stránkou koupě. Výběrem zámku se zabýval Dr. Zdeněk Wirth z ministerstva školství a národní osvěty, významnou měrou k zakoupení Lán přispěl ministr financí Dr. Karel Engliš.³²

Kulturní a politické návštěvy na zámku

První týdny prezidentova pobytu na Lánech byly plné návštěv. Kancléř na to prohlásil: „Shledávám, že prezident republiky je unavován množstvím návštěv na Lánech. Přiřítám vinu hradní stráž, která každého bez výjimky do zámku vpouští, stačí prý patrně, aby lidé v automobilu mluvili anglicky a je jim poskytnut volný vjezd branou.“³³

Masaryk přijímal v Lánech řadu osobností ze všech oblastí veřejného života, například v roce 1931 jich přijal na čtyři sta. Často do Lán zval osoby literárně zaměřené, na zámek přijeli např. Emil Ludwig, Heinrich Mann, John Galsworthy, Michail A. Bulgakov a Karel Čapek, se kterým Masaryk navázal blízký přátelský vztah a se kterým pracoval na slavné knize Hovory s TGM.³⁴ Mezi další významné setkání na Lánech patří návštěva Marie Curie-Sklodowské, která Lány navštívila v roce 1925 společně s prof. Františkem Běhounkem. Masaryk jako velký příznivec kinematografie pozval na oběd do Lán i slavnou hereckou dvojici Douglase Fairbankse a Mary Pickfordovou, přičemž jejich návštěva byla filmově zdokumentována. Dr. Alice Masaryková pozvala 5. března 1931 na čaj o páté hodině do Lán slečnu Sonju Heine, světovou šampionku v krasobruslení, spolu s jejím bratrem. Oba předvedli své umění na rybníku, který je součástí zámeckého parku.³⁵

Československo se svými dlouhými hranicemi bylo nazýváno státem, který se může těžko hájit. Masaryk k tomu poznamenal: „Lepší nežli hranice, kterých lze dobře hájit, jsou hranice, kterých není třeba vůbec hájit.“ Proto republika hned ve svých počátcích začala oslovovat své sousedy a uzavírat nové spojenecké a přátelské dohody. Paradoxně první smlouvu o přátelství a spolupráci uzavřela s Rakouskem. Prezident Masaryk pozval rakouského prezidenta, rovněž svého dávného přítele, profesora Hainische ke schůzce na Lány. Šlo o první významnou mezinárodní politickou událost, která se na zámku v Lánech odehrála.³⁶

³² Croÿ, J. 2007, str. 92.

³³ AKPR, sig. D8500 - Prezident T. G. Masaryk. D - Audience a návštěvy.

³⁴ Soubigou, A. 2004, str. 228.

³⁵ AKPR, inv. č. 893, sig. D8500 - Prezident T. G. Masaryk. D - Audience a návštěvy.

³⁶ Mahler, Z. 2002, str. 84.

Návštěva rakouského prezidenta je podrobně zaznamenána. Uvedu alespoň první naplánované chvíle protokolu. Rakouský prezident Hainisch přijel ve čtvrtek 15. prosince 1921 na Wilsonovo nádraží v Praze spolu se spolkovým kancléřem Johannem Schoberem, kde k němu přistoupili Dr. Edvard Beneš a Dr. Přemysl Šámal, ti ho uvítali jménem vlády a prezidenta ČSR, oba pánové pak také odjeli do Lán. Na nádraží v Lánech, které v dnešní době patří pod obec Stochov, pak čekala čestná vojenská rota s hudbou. Po přivítání na nádraží nastoupili Masaryk a Hainisch spolu do auta a odjeli na Lány, kde byli hosté ubytováni. V 10:15 uskutečnil prezident Hainisch návštěvu u slečny Alice Masarykové. Poté se konala konference obou prezidentů v pracovně Masaryka.³⁷

Ve dnech 1. až 3. září 1922 navštívil Masaryka na Lánech Alexandr I. Karadjordjevič, král Srbů, Chorvatů a Slovinců. Jeho návštěvě předcházelo uzavření tzv. Malé dohody (14. srpna roku 1920 v Bělehradě), která souvisela s budováním obranného systému Československa. Alexandrovi se na zámku velmi líbilo a vyjadřoval se o něm hodně pochvalně. Král se také účastnil honu v oboře, jenž se obvykle pořádá jako součást společenského programu významných návštěv.³⁸

V roce 1924 se novoroční audience poprvé konaly v Lánech místo na Pražském hradě. Audience se zúčastnil nuncius Francesco Marmaggi, místopředsedové poslanecké sněmovny a senátu František Buřival a František Soukup, předseda vlády Antonín Švehla, ministr František Udržal a generální inspektor branné moci Machar.³⁹

V roce 1925 se uskutečnilo v Lánech jednání Malé dohody mezi Masarykem a ministry dohodových vlád, kteří podepsali protokoly o povolení přepravy válečného materiálu přes svá území. Tuto událost připomíná tzv. Dohodový dub v oboře u Červené mýti. Schůzka prezidenta s ministry zahraničí Jugoslávie, Rumunska a Edvardem Benešem se opakovala v Lánech ještě 1. června 1933.⁴⁰

U příležitosti podepsání nové československo-jihoslovenské obchodní smlouvy r. 1928 pozval prezident Masaryk do Lán na večeři ministra obchodu Jihoslovenského království Juraje Demetroviče a jeho choť. Před večeří přijal prezident ministra Demetroviče a vyslance Kramera v audienční síni, kde jim za přítomnosti ministra Beneše a vyslance Strimpla předal řád Bílého lva.⁴¹

³⁷ AKPR, inv. č. 893, signatura D8500 – Prezident T. G. Masaryk. D – Audience a návštěvy.

³⁸ Croý, J. 2007, str. 107.

³⁹ AKPR, 1919-1947, inv. č. 893, signatura D8500 – Prezident T. G. Masaryk. D – Audience a návštěvy.

⁴⁰ Croý, J. 2007, str. 107–111.

⁴¹ AKPR, 1919-1947, inv. č. 893, signatura D8500 – Prezident T. G. Masaryk.

V roce 1929 navštívil prezidenta Masaryka na Lánech bulharský car Boris III. Masarykova archivářka uvedla: „Car tu po sobě zanechal náramně kumštovný podpis v knize hostů; trvalo prý dvě minuty, než ho namaloval. Prezident vzpomíná na cara se sympatiemi, řekl o něm, že je ze všech těch „Procházků“, co dosud viděl, nejinteligentnější.⁴² Na bulharského cara vzpomínal i Dr. Schenk, Boris III. byl velmi podobný správci lánského zámku Felixu Nevřelovi. Problém byl v tom, že Borise již doprovázel entomolog Bureš, který byl s panovníkem k nerozeznání a poskytoval mu tak na cestách ochranu, na zámku v Lánech tak vznikla těžká situace, kdy si zaměstnanci mohli splést nejen bulharského cara s Burešem ale nyní i s Nevřelou. Schenk píše: „Naštěstí za Borisova pobytu takový zmatek nevznikl. Král s dvojníkem bez úhony odjeli, a tím byl konečně Felix Nevřela zbaven své trojjedinosti“⁴³

V únoru 1933 pozvala Alice Masaryková do Lán operní zpěvačku Jarmilu Daubkovou a klavírního virtuosa Rudolfa Firkušného na čaj o páté hodině, po němž následoval hudební program. Díky dochovaným programům je vidět, jak pestrou společností se obklopoval Masaryk, tohoto odpoledne si účastnili i Míla Masaryková, slečny Anna a Herberta Masarykovy, malíř Slavíček, Ing. Valenta (správce státního velkostatku v Lánech), kapitán Brodina z hradní stráže, Dr. Fragner z ministerstva zahraničních věcí, spisovatel Emil Ludwig s chotí, Anna Černá (bývalá hospodyně v Lánech), Dr. Gašparíková a Dr. Ledvinka.

Dne 29. října 1936 navštívil Masaryka na Lánech rumunský král Carol II. v doprovodu korunního prince Michala.⁴⁴

Vzpomínku z návštěvy prezidenta v Lánech sepsal i doc. Dr. Jan Sigmund, který byl pozván prezidentem na večeři a mohl se těšit vzácné společnosti téměř tři hodiny. Dr. Sigmund při této příležitosti poznal, jak značný je prezidentův zájem o němou tvář. Jan Sigmund působil jako zvěrolékař ve státním kladrubském hřebčinu a sám léčil či operoval několik koní pod správou domu prezidenta. Zabýval se i osobním jezdeckým koněm prezidenta „Hektorem“, kterého v Kladrubech vyléčil. Dr. Sigmund po celý večer díky četným dotazům samotného Masaryka, Alice Masarykové či Dr. Gašparíkové přednášel o svém oboru, často své posluchače vyprávěním rozesmál. Doktora Sigmunda potěšilo, že i prezident se dokázal velmi dobře a upřímně zasmát. Sám Masaryk vyprávěl vzpomínku z dětství, kdy jako kluk pobodával oslíka špendlíkem, protože oslík, na kterém jezdil, nebyl tak rychlý jako osli ostatních kluků. Také se hovořilo o kině, prezident měl kino rád, ale dával, jak řekl, přednost filmu němému. Přesto dal instalovat v Lánech kino pro filmy zvukové, které se více zamlouvá širokému publiku. Poté,

⁴² Horáková-Gašparíková, A. 1997, str. 12.

⁴³ Smetanová, J. 1996, str. 33.

⁴⁴ Tamtéž, str. 111.

co Masaryka doprovodili k bytu prezidenta, si všichni popřáli dobrou noc, po cestě zpátky se ještě slečna Dr. Gašparíková svěřila, že se těší na Dr. Schenka, který je právě na dovolené, až ho bude zkoušet ze všech těch věcí, které jim pan Sigmund ten večer pověděl.⁴⁵

Neděle si nechával Masaryk volnější, dokonce nechodil v jezdeckém, ale ve vycházkovém obleku. Zmíním jednu obyčejnou neděli v červenci 1930, kdy již před polednem přicházeli hosté, obvykle jen příbuzní, ale tuto neděli přijel Edvard Beneš s chotí a historik Borovička. Ten také připomněl blížící se sté výročí narození císaře Františka Josefa a zeptal se prezidenta, zda se s ním někdy osobně setkal. Prezident vzpomínal na jejich první setkání, kdy se k císaři dostal jako člen české delegace. Císař krácel od jednoho delegáta k druhému a hovořil s nimi pouze o počasí, když ale došel k poslanci Masarykovi a uslyšel jeho jméno, otočil se a beze slova šel dál. Totéž učinil i Masaryk a hodně se o tom pak mluvilo.⁴⁶

⁴⁵AKPR, 1919-1947, inv. č. 893, signatura D8500 – Prezident T. G. Masaryk.

⁴⁶Horáková-Gašparíková, A. 1997, str. 44.

4 Masarykův vztah k Lánům

Masaryk přijel do Lán 11. srpna 1921, ten den také poprvé zazářilo v obci Lány elektrické veřejné světlo. Masaryk se vracel z ozdravného pobytu na Capri rovnou do letního sídla, protože na Pražském hradě měl kvůli rozsáhlým stavebním úpravám pouze provizorní byt. Masaryk přijel na dnešní stochovské nádraží kolem osmnácté hodiny večerní, uvítat ho přijel lánský starosta Václav Hamouz, předseda okresní správní komise Antonín Pavelka, tři dívenky, které měly uvítací přání, a i další hodnostáři. Od nádraží až po zámeckou bránu tvořil po stranách silnice zástup sokolů, hasičů, školní mládeže a dalšího obecnstva četnou kulisu přihlížejících.⁴⁷

Masaryk měl na Lánech pobývat pouze část roku, a to od května do září, Masaryk však postupně trávil v Lánech více času. Později měl Masaryk týden rozdělený na dvě části, první část týdne pracoval na Hradě, druhou polovinu týdne pak trávil v Lánech.⁴⁸ Toto uspořádání se časem změnilo a do Prahy jezdil ve čtvrtek a v pátek, kdy se konaly na Hradě audience či návštěvy klubu „pátečníků“ ve vile Karla Čapka. Často také, hlavně konec léta, trávil na Slovensku v Topoľčiankách, dále pak jezdil na zámek v Židlochovicích nedaleko jeho rodného Hodonína. Avšak po těchto návštěvách a dovolených říkal: „Tož pojedeme domů“, a tím domovem myslel Lány.⁴⁹ I Lány našly zalíbení v osobě Masaryka a roku 1930 mu obec udělila čestné občanství.

Co znamenaly Lány pro Masaryka? Uvedu zde citaci ze vzpomínek osobního tajemníka Dr. Antonína Schenka, který o návratech prezidenta do Lán píše takto: „Táhl ho tam především pocit skutečného soukromí. Nebylo to jen proto, že intimní lánské prostředí mu umožňovalo trávit neděle v naprostém klidu nebo úzkém kruhu rodinných přátel a známých. Na tamějším hřbitově byla od roku 1923 pohřbena i jeho žena Charlotta a její hrob prostě k lánskému povědomí domova patřil.“⁵⁰

14. prosince 1935 se prezident rozhodl ze zdravotních důvodů odstoupit. Abdikace se zúčastnili kromě velkých politických činitelů i členové rodiny, syn Jan, dcery Alice a Olga a Masarykova oblíbená vnučka Anička, která tu symbolicky zastupovala svého zemřelého otce Herberta. Poté, co prezidentova abdikace nabyla platnosti, podala vláda téhož dne návrh zákona o státní poctě prezidenta, tímto zákonem se Masarykovi jako osvoboditeli státu ponechal

⁴⁷ Kronika obce lány 1914-1939, str. 29.

⁴⁸ Mahler, Z. 2002, str. 76.

⁴⁹ Croý, Z. 2007, str. 113-115.

⁵⁰ Smetanová, J. 1996, str. 16.

doživotní prezidentský plat a zámek v Lánech jako jeho sídlo. Lány tak dočasně přestaly být prezidentskou residencí a staly se soukromým sídlem.⁵¹

Za T. G. Masaryka byly Lány mnohokrát fotografovány pro různé účely. Výsledkem je obsáhlý katalog záběrů zachycujících reportáže ze státních návštěv, audiencí, oficiálních přijetí až po soukromé snímky Masaryka s rodinou. Největší počet jich pořídil akademický malíř Jano Šrámek. Šrámek pořídil mezi lety 1919-1929 na deset tisíc záběrů prezidenta. Masaryka v Lánech také fotografovali jeho přátelé a zaměstnanci. Méně záběrů pořídili fotografové Edwarda Beneše v Lánech. Beneš pobýval na Lánech častěji jako ministr zahraničí a Masarykův host než později jako prezident, a tak bývá na fotografiích z Lán společně s Masarykem.⁵²

Masarykovy rysy v interiéru zámku

Budova potřebovala určité stavební změny, protože nyní měla budova sloužit i jako místo setkávání a pořádání audiencí, měla tedy hlavně reprezentovat. Úpravy byly také potřebné k zajištění chodu prezidentovy kanceláře. Zrekonstruovány byly taktéž stáje, kde vznikly byty, jídelna pro zaměstnance, kino, čítárna a další. Masaryk velmi dbal na sociální podmínky, vzdělávání a osvětu. Z Lán měl v úmyslu vytvořit vzorově hygienicky vybavenou obec.⁵³

Masarykovým přáním bylo, aby se stejně jako o stavební úpravy Hradu tak i o úpravy na lánském zámku postaral Josip Plečnik, který však byl velmi vytížený a na zámku už pracovat nechtěl, navíc se mu nelíbilo, že umělecký inventář Hradu byl použit i pro Lány, protože se tím umělecké soubory nábytku znehodnocovaly. Nakonec Plečnik do úprav přece jen zasáhl a vybral i několik kusů nábytku pro lánské interiéry. Masaryk nerad používal starý nábytek po šlechtě. Ve všech ložnicích, nejen v té Masarykově, byly na jeho přání umístěny železné postele.⁵⁴ Taktéž Masarykova pracovna byla zařízena velmi prostě a účelně, místnost dotvářel kulatý stůl se třemi křesly a u zdí nechyběly regály, uprostřed pokoje byl psací stůl a vedle něj se nacházel vysoký pult, který Masaryk často využíval, protože rád pracoval vestoje.⁵⁵

V chodbách se před rokem 1921 nacházela četná paroží a trofeje, ty nahradily, pro Masaryka více příjemné, fotografie a tisky s antickými motivy bohů a chrámů. Správu Masarykovy

⁵¹ Smetanová, J. 1996, str. 224.

⁵² Croÿ, J. 2007, str. 113-115.

⁵³ Tamtéž, str. 98.

⁵⁴ Tamtéž, str. 98.

⁵⁵ Croÿ, J. 2006, str. 42-43.

domácnosti, budov i funkci ceremoniáře zastával od roku 1922 plukovník Viktor Hope a po něm nastoupil Felix Nevřela.⁵⁶

Plečnikova práce se dochovala hlavně v zámeckém parku, mimo zámecký areál vytvořil Plečnik kamennou kašnu proti hlavní bráně a pomník padlým v první světové válce, který se nachází před zámkem. S Plečnikem jednala i Alice Masaryková, která tak měla vliv i na úpravy zámku a Hradu.⁵⁷

V každé místnosti, kde Masaryk pracoval, a to i v ložnici, byly nově naistalovány knihovní regály, tzv. holubníky (otevřené skříně s přihrádkami pro různé písemnosti). Nejcennějším majetkem prezidenta byla podle jeho slov knihovna, do které často nakupoval nové kusy. V Lánech jeho knihovna dosahovala šesti tisíc titulů. Na sklonku jeho života čítala lánská a hradní knihovna dohromady na sedmdesát tisíc svazků, své knihy, státní dary a další předměty Masaryk odkázal nadaci Ústavu T. G. Masaryka, tento fond je nyní součástí Akademie věd ČR.⁵⁸

Kromě knih byla jeho vášní i hudba, proto zavedl v Lánech hudební dýchánky, v hudebním salonu byl klavír z doby biedermeieru. Této hudební zábavě se účastnila, pokud jí to zdravotní stav dovolil, i Masarykova manželka Charlotta. Charlotta totiž měla hudbu velmi ráda a hudba právě napomohla, že se Tomáš a Charlotta dali dohromady. Protože Charlotta studovala v Lipsku, kde se spolu seznámily, právě muzikologii.⁵⁹

Masaryk byl velkým fanouškem kinematografie, tomuto koníčku vyhrazoval úterní a sobotní večery. Na projekce v zámku zval jak služebnictvo, tak i lánské občany. Výslovně prý trval na tom, aby byl přítomen nějaký školák vždy, když se hrála groteska, protože školáci se uměli nakažlivě smát.⁶⁰

Co zámku jako prezidentskému sídlu chybělo byl balkon. Ten nechal Masaryk vybudovat jako součást podjezdu u hlavního vchodu. Na tomto balkonu pak Masaryk mával četným návštěvám a výpravám, které na zámek přijely. Dne 14. prosince 1935, v den své abdikace, zde přijal poslední hlášení hradní stráže.⁶¹

Nejvíce se Masarykův vkus projevil na jeho osobním bytu, který tvořila ložnice, předpokoj, jídelna a předsíň. Byt byl v části věžového rizalitu, Masaryk měl tak zásluhou pěti oken nejen prostorný výhled na park, ale i velmi světlý pokoj.⁶² Na výzvu Masarykovy dcery Olgy byl po

⁵⁶ Croý, J. 2007, str. 105.

⁵⁷ Croý, J. 2006, str. 13.

⁵⁸ Croý, J. 2006, str. 42.

⁵⁹ Soubigou, A. 2004, str. 43.

⁶⁰ Mahler, Z. 2002, str. 84–85.

⁶¹ Croý, J. 2006, str. 13.

⁶² Croý, J. 2007, str. 236.

jeho smrti sestaven seznam zařízení Masarykova lánského bytu, proto dodnes známe jeho podobu. Masarykovi se líbil v bytové architektuře anglosaský styl.⁶³

Masarykova podpora pro Lány

Často vyjížděl Masaryk do okolí Lán, každý den na koni či později v kočáru na procházku. Měl zájem i o lánské obyvatele a nechal třeba i zastavit kočár, aby se zeptal lidí, jak se jim daří. Všeobecně byl oblíbený u lánských babiček a dědečků, jeden dědeček vzpomínal, jak mu prezident při pozdravu i zasalutoval a někdy ho stihl pozdravit dřív i pan prezident. To zase starším vdovám posílal na zimu nutné zásoby jídla a jedna starší paní se pochlubila i novou obuví od prezidenta. Masaryk nebyl jen obyvatelem Lán, byl také dobrým sousedem.⁶⁴

Lánské děti si na Masaryka dobře pamatovaly, také měly dost možností se s ním potkat. A to při Masarykových návštěvách školy, nebo při stavbě domu Červeného kříže, při této příležitosti přiložili Masaryk s Benešem ruku k dílu a nakládali hlínu na kolečko, a stejně tak o den dětí, který se v zámeckém parku pořádal, neostýchal se Masaryk přijít mezi děti a rád se s nimi zasmál. Často se za Masarykem vydávaly školní výpravy do zámeckého parku a čekaly, jestli ho potkají. Jednou takto Masaryk potkal výpravu malých dětí s fotoaparáty, nechal zastavit kočár a povzbudil děti k pěkné fotografii, už se však chtěl rozjet, když si všiml, že jeden chlapec nestihl nastavit fotoaparát, přikázal zastavit a podpořil chlapce k dobré fotografii. Jednou takto potkal lánské kluky, jak mířili na staré hrnce a střefovali se do nich, hned si to namířil k nim a vyzval dalšího na řadu, poté, co kluci dostříleli na hrnce, jim prezident řekl: „Tož, teď jste ukázali, jak se bavit nemáte. Tady máte peníz a kupte si kuličky. To je pro vás hra.“⁶⁵

Stejně tak když potkal učedníka lánského sedláře, tak se ho vypytał, jak se mu daří u jeho mistra. Masaryk byl opravdu člověk, které se o druhé zajímal.⁶⁶ Na lánské občany myslel i o Vánocích, např. nechal vyrobiť pro lánské děti 192 párů bot za více než 14 tisíc korun a 55 oblečků za necelé 4 tisíce. Dále každé dítě dostalo pětakilový pytel s ovocem a oříšky. Myslel i na ty nejstarší, jedné starší vdově, která bydlela na konci vesnice, také poslal několik vánočních darů.⁶⁷

⁶³ Croÿ, J. 2006, str. 13.

⁶⁴ Jandík, S. 1946, str.12-13.

⁶⁵ Tamtéž, str. 15-16.

⁶⁶ Tamtéž, str. 22.

⁶⁷ Mahler, Z. 2002, str. 84.

Masaryk rád podporoval místní živnostníky. Nechával si k sobě posílat lánského holiče Moravce k úpravě zevnějšku. Prezident se pak s Moravcem pouštěl do hovoru a vyptával se ho na řadu věcí, zajímalo ho, jestli se mu daří v holičství. Když se pak do zámku vybíral nový nábytek, chtěl Masaryk, aby nová křesla vyrobil lánský čalouník. Kancelář objednala jedno na zkoušku a bylo přineseno do zámku. Na vyzkoušení bylo připraveno ještě jedno křeslo z pražské dílny, prezident několikrát vyzkoušel obě křesla, pak si opět sedl do toho křesla od lánského čalouníka a prohlásil: „Tož, tady jsem doma. To druhé je více pro oko, a křeslo je pro pohodlí, a ne pro dekoraci.“ Následně dostal čalouník z Lán objednávku na dalších dvanáct křesel.⁶⁸ Ještě před válkou pracoval pro zámek mistr Vavříčka, který měl dílnu v Lánech, ale po válce byl pomluven za práci pro knížete Fürstenberka, a proto nedostával nové zakázky ze zámku. Když se o těchto pomluvách dozvěděl, přišel na zámek vyvrátit pomluvy. Přijala ho slečna Alice a slíbila, že otec nechá věc prošetřit. Trvalo to delší dobu, takže už mistr Vavříčka myslel, že se na něj zapomnělo. Ale jednou přiběhl zřízenec ze zámku a řekl mistrovy, ať jde honem na hrad. Když přišel na hrad, prezident mu řekl: „Stala se vám velká křivda, jak jsem slyšel. Tož tihle pánové tady s vámi projednají další.“ Prezident pak přikázal, aby dostal peníze, jako prozatímní podporu. Ačkoli Josef Vavříčka peníze tenkrát opravdu potřeboval, nechtěl je takto přijmout, nakonec byla domluvena půjčka. Když pak Josef Vavříčka nesl peníze zpátky, úředníci už si je od něj nevzali. Mistr Vavříčka si je tedy schoval na památku, protože to byly přesně ty dva tisíce od pana prezidenta, nikdy na ně nesáhl.⁶⁹

Po znovuzvolení Masaryka československým prezidentem roku 1927 se hudební sbor z okolí Lán rozhodl uspořádat menší koncert pro prezidenta Masaryka pod jeho balkonem. Prezident se za zpěvu objevil na balkoně a po celou dobu poslouchal písňě opřený o zábradlí. Nakonec sbor zazpíval Masarykovu oblíbenou píseň „Teče voda, teče“. Po hudebním pásmu pozval prezident hudební kroužek na čaj do jídelny v 1. patře. Tam už si prezident povídal s dirigentem pěveckého sboru, s učitelem Františkem Hroudou z Lán, dotazoval se učitele, jak vyhovují lánské školy moderním a hygienickým prostředkům, a poté, co slyšel negativní odpověď od učitele Hroudy, ptal se, jak by se dala tato záležitost spravit. Oba pánové pak začali hovořit o možné budově, která by podle odhadů Františka Hroudy stála přibližně milion korun. Na to prezident řekl: „No, tolik nemám, ale půl milionu korun vám na ni dám. Když máte takovou radost z mého zvolení, musím i já vám udělat radost.“⁷⁰

⁶⁸ Jandík, S. 1946, str. 23.

⁶⁹ Jandík, S. 1946, str. 26.

⁷⁰ Vlastivědný sborník okresu slánského a novostražského, IV. ročník, číslo 9, str. 155-156.

Masaryk opravdu přispěl na výstavbu nové základní školy částkou 500 000 korun. Slavnostní otevření nové školní budovy v Lánech, pojmenované po zesnulé Masarykově choti, se konalo v neděli 6. listopadu 1932 ve školní tělocvičně, tohoto zahájení se prezident Masaryk zúčastnil. Zájem Masaryka o školu nekončil, zaplatil škole nový biograf, daroval 2000 Kč na nové rozhlasové zařízení a v zimě posílal dětem mikulášskou nadílku. Podporoval i rozvoj a vzdělání dalších občanů, pro knihovnu odbočky Jednoty československých legionářů v Lánech nechal nakoupit legionářskou literaturu.⁷¹

Vztah Masarykovy rodiny k Lánům

Lány znamenaly pro Masaryka opravdový domov, bylo to místo, kde pracoval a trávil chvíle odpočinku v kruhu svých nejbližších. Stejně tak byly Lány novým domovem i pro Charlottu G. Masarykovou, „Na hradě se mnoho paní Masaryková nezdržovala. Nežilo se jí tam dost klidně, překážel jí nezbytný ceremoniel. Milejší pobyt byl jí v Lánech, kde žila uprostřed přírody, kdež si zamilovala skupinu starých dubů, ke kterým ráda chodívala a kde ráda sedávala, a jednoduchost lánského zámku se jí více zamlouvala,“ tvrdila Milada Veselá na přednášce roku 1926.

Na zámku s Masarykem žila jeho dcera Alice, která po matčině smrti zaujala místo první dámy, starala se o otce a ve věci organizace a chodu domácnosti měla hlavní slovo. Alice se také podílela svým názorem na úpravách Hradu a zámku v Lánech.⁷² Dr. Alice Masaryková se také zasloužila o to, aby v letech 1932-1933 bylo v zámeckém parku, poblíž sochy svaté Jenovefy s laní, založeno alpinum, tedy umělá zahradní skalka osázená nízkými vysokohorskými rostlinami.

Často do Lán přijížděla také mladší dcera Olga, provdaná za švýcarského lékaře Henriho Revillioda, se syny Herbertem a Leonardem. I Jan Masaryk navštěvoval ve volných chvílích zámek Lány.⁷³

Charlotta G. Masaryková si Lány velmi oblíbila a bylo jejím přáním, aby byla pochována na lánském hřbitově.⁷⁴ Místo pro poslední odpočinek Charlotty G. Masarykové přišel vybrat na

⁷¹ AKPR, 1919-1947, inv. č. 893.

⁷² Croÿ, J. 2007, str. 113.

⁷³ Tamtéž, str. 113.

⁷⁴ Mahler, Z. 2002, str. 85.

hřbitov sám Jan Masaryk spolu s doktorem Kučerou a hrobníkem Loskotem. Nakonec Jan Masaryk vybral obyčejný hrob v druhé řadě, nenápadný mezi jinými.⁷⁵

Pamětní síň Alice G. Masarykové a Českého červeného kříže

Alice Masaryková spoluzakládala Československý červený kříž a byla zvolena jeho předsedkyní, řídila jej až do r. 1938. Po 2. světové válce od r. 1945 byla jeho čestnou předsedkyní.⁷⁶

V roce 1928 dala Dr. Alice Masaryková postavit za své finanční prostředky v Lánech dům Československého červeného kříže. Hlavním účelem sociálního domu měla být poradna pro matky s dětmi.⁷⁷ Ve vlastivědném sborníku v šestém ročníku se pak nachází fotografie prezidenta Masaryka, který zahájil práci při kopání základů domu červeného kříže, a to 27. května 1928.

Od roku 2002 je zde instalována expozice Muzea T. G. Masaryka, a to Pamětní síň Dr. Alice Masarykové. V této expozici se prolíná život Alice Masarykové s historií Červeného kříže.

Hrob Masarykovy rodiny

V noci z 1. na 2. září dostal Masaryk opětovný záchvat mrtvice, kterému 14. září v půl čtvrté ráno podlehl. Novinářům předal zprávu o úmrtí otce Jan Masaryk ve 4 hodiny ráno.⁷⁸ Toho dne mu také byla sejmuta posmrtná maska obličeje a levé ruky, poté došlo k nabalzamování těla. Mezitím správce Nevřela a zahradník Krejsa přichystali smuteční výzdobu v Hudebním salonu, kde byla vystavena uprostřed místnosti rakev. Davy lidí se přišly do zámku 16. a 17. září rozloučit s prezidentem. V podvečer 17. září pak byla rakev převezena na Pražský hrad a v úterý 21. září se pak vrátila rakev zpátky na Lány.⁷⁹

Masaryka často navštěvoval v lánském zámku pěvecký kroužek „Dalibor“ a tento sbor nechyběl ani na lánském nádraží (dnes stochovské) při posledním příjezdu Masaryka do Lán, poslední možnost zazpívat TGM využilo 48 zpěváků. Před nádražím byly na vysokých stožárech zavěšené smuteční vlajky, na sloupech byly černé draperie a na vysokých podstavcích

⁷⁵ Jandík, S. 1946, str. 41.

⁷⁶ Švejnoha, J. 2003, str. 10.

⁷⁷ Vodvářka, V. 1992, str. 10.

⁷⁸ Soubigou, A. 2004, str. 365.

⁷⁹ Croý, J. 2007, str. 117.

plál oheň. Pět minut před 17. hodnou přijel zvláštní vlak z Prahy, který přivezl smuteční hosty. Mezi prvními hosty vystoupil ministerský předseda Dr. Hodža, Dr. Šámal, gen. Syrový a další.

V 17 hodin 25 minut přijel na nádraží smuteční vlak, za lokomotivou byl dlouhý vůz s věnci, na dalším voze, složeném ze dvou dlouhých otevřených vozů, spočívala rakev prvního československého prezidenta. Čestnou stráž kolem rakve tvořili legionáři. Další vůz obsahoval opět věnce. V posledním voze se nacházela Masarykova rodina a druhý československý prezident Dr. Edvard Beneš s chotí.⁸⁰

Když rodina a prezident Beneš došli k nádražnímu salonku, zazpíval pěvecký kroužek Masarykovu oblíbenou píseň: „Ach, synku, synku, doma-li jsi“. Po ukončení zpěvu byla rakev sňata z vozu a donesena na nosítka před nádraží, přitom sbor zazpíval slovenskou píseň „Dobru noc, otec můj, dobrou noc.“ Mezitím se seřadil smuteční průvod, v čele šel plukovník ruských legií a kladenský lékař v jedné osobě Dr. Foustka, za ním šla četa legionářů. Rakev nesli lánští občané, kteří se střídali s úředníky, zřízenci a dělníky státní lesní správy, velkostatku a zámku. Silnici podle dobových odhadů lemovalo na 60 tisíc občanů z celého kraje. U všech domů v Lánech vlály smuteční prapory.⁸¹

Již za tmy došel smuteční průvod na hřbitov, který byl ale osvětlený řadou reflektorů. Modlitbu přednesl českobratrský farář Urbánek ze Žižkova. Rakev spouštěli zřízenci pohřebního ústavu, a to za zpěvu státní hymny, kterou zazpíval pražský pěvecký sbor Smetana. Masaryk byl tedy uložen podlé svého přání do společného hrobu k manželce Charlotě.⁸²

Masaryk si přál, aby uložení jeho rakve na hřbitově v Lánech bylo považováno za neoficiální. Avšak každoročně v den jeho narozenin 7. března a také v den jeho úmrtí 14. září se na lánský hřbitov vypravovaly četné průvody, které pokládaly na hrob věnce. Jsou zaznamenány i oficiální návštěvy prezidenta Beneše a členů Masarykovy rodiny. Dokonce i v době protektorátu posílal prezident Hácha v těchto dnech věnec, či sám k hrobu zavítal. Po roce 1945 byla obnovena tradice oficiálních návštěv u hrobu prvního československého prezidenta a jeho choti, ještě 7. března 1950 položil věnec jménem prezidenta republiky tehdejší předseda vlády Antonín Zápotocký, po roce 1950 ale oficiální návštěvy skončily.⁸³

Jelikož lánský hřbitov byl obecní, obec měla platit hrobníka, který měl povinnost udržovat hroby, a protože k Masarykovu hrobu přicházely i oficiální návštěvy, případly hrobníkovy i další mimořádné povinnosti, za tuto péči pak dostával peněžní dar od členů rodiny. Od roku

⁸⁰ Vlastivědný sborník. Str. 29-31.

⁸¹ Tamtéž. Str. 29-31.

⁸² Tamtéž. Str. 29-31.

⁸³ Archiv KPR, fond KPR, protokol T, sign. T 23/21, Správa Hradu a Lán.

1947 však pečovala o hrob i správa zámku Lány, která pak zajišťovala otevření a úpravu hrobky po uložení Jana Masaryka v březnu 1948. V červenci 1949 předložil hradní architekt Rothmayer, Plečnikův žák, návrh na rekonstrukci hrobky, která, jak se zjistilo před pohřbem Jana Masaryka, byla ve špatném stavu. Ukázalo se, že v hrobce byla vrstva hlíny prostoupená vodou a stejně tak zdivo. Dřevěná schránka, v níž je uložena Masarykova rakev, byla napadena houbou, oproti tomu schránka Charlotty Masarykové byla pořádku.⁸⁴

V březnu 1950 byly na přání rodiny prvního prezidenta T. G. Masaryka naistalovány jednoduché desky se jmény pochovaných: T. G. Masaryk, Charlotta G. Masaryková a Jan Masaryk. O instalaci se postaral Ing. arch. Kerhart spolu s kameníkem Martínkem.^{85 86}

V roce 1956 časopis *Národní osvobození* napsal o znesvěcení Masarykova hrobu, ke kterému mělo dojít z 20. na 21. srpna. Nato přišel prezidentovi dopis ze dne 12. září 1956 od Dr. Alice Masarykové a Herberthy Masarykové, které píší o znesvěcení hrobu Tomáše, Charlotty a Jana Masarykových v Lánech. Konkrétně mělo dojít k rozbití váz, vyházení květin přes zeď a podupání hrobu. Po prošetření zprávy ministerstvem vnitra, ministerstvo ale zjistilo, že se jedná o mylnou informaci a žádné zneuctění nebylo shledáno.⁸⁷

⁸⁴ Archiv KPR, fond KPR, protokol T, sign. T 23/21, Správa Hradu a Lán.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ Viz. obrázek č. 5.

⁸⁷ AKPR, protokol 400 000, sign. 404 497/56, kart. 9, Hrob prezidenta T. G. Masaryka v Lánech.

5 Vzpomínky lánských občanů

Marie Ramešová, narozená 1924, se mnou pohovořila o době, kdy byl prezidentem T. G. Masaryk. Vzpomínala na své dětství, když děti slyšely, že jedou koně, všichni se u silnice postavili do řady podle velikosti, aby všichni viděli a mohli zamávat na prezidenta, který jim vždy pokynul nebo je pozdravil. Masaryk je také navštívil v tělocvičně a řekl jim pár slov. Podle vzpomínek paní Ramešové byl velmi sympatický, vřelý a milý. V Lánech nebylo lidí, kteří by ho kritizovali. Lidé mu rádi posílali něco ze své práce, včelař med a starší paní mu rády pekly. Nikdy neodmítl a rád si dar vzal s sebou, nebo si s nimi např. buchty rovnou snědl. „Rozhodně to nebyl nafoukaný pán, ale velmi příjemný a přátelský muž.“⁸⁸

Občané Lán a přilehlého okolí měli radost, že Masaryk tak často vyjížděl na koni po okolí a že ho mohli spatřit. Sám autor článku Vlastivědného sborníku, František Soukup, si klade otázku, proč mají prezidenta tak rádi, a odpovídá si: „Jistě to není úcta a láska vnucená. Je nám milý proto, že z jeho tváře čteme výrazy lidského soucítění. Nejlépe je to patrné v jeho úsměvu. ... Jednoduchý šat bez řádů, prosté chování, demokratické způsoby vzbuzují ohromnou důvěru. Vzpomínám, jak 14. srpna 1921 po uvítání strašeckým a slánským „Daliborem“ (hudební kroužek) vyšel z lánského zámku mezi shromážděný lid.“ Ačkoli se na něj shromážděný dav tlačil, všichni se k němu tiskli a toužili se ho dotknout, tak on se pořád usmíval, hovořil s lidmi a nedal rozkaz k vyklizení cesty.⁸⁹

Jedním z lánských občanů, který měl možnost více Masaryka poznat, byl i František Horník, malíř, který namaloval obraz prezidenta Masaryka. Často prezidenta na koni vídal a sám tento pohled hodnotil tak, že to Masarykovi velmi sluší. Jeho zjev byl pro něj až impozantní. A tento dojem z něj chtěl malíř uchovat i pro další generace. Možnost malovat T. G. Masaryka mu zprostředkovala Dr. Alice Masaryková. Ačkoli malíř zkoušel na počátku různé osvětlení a jezdecký postoj z několika stran, podle jeho slov: „Vzácný model byl vždy vlídný, trpělivý. Tím moje láska k práci jen rostla.“⁹⁰

František Horník si nejprve udělal mnoho náčrtů, pak namaloval pozadí obrazu, poté koně Hektora, a nakonec zbýval sám jezdec. Požádal tedy o setkání s panem prezidentem, na to odpověděl prezidentův tajemník Dr. Schenk, že se má malíř připravit, že mu pan prezident bude sedět ihned, a to navzdory tomu, že ten den byl opravdu větrný a studený. Plátno tak museli držet kromě dvou kolíků v zemi dva lidé po stranách, a nahoře nad obrazem byl dokonce jeden člověk na žebříku. Jenže den nato opustil Masaryk Lány a odjel na pravidelný letní pobyt do

⁸⁸ Osobní sdělení Marie Ramešové.

⁸⁹ Vlastivědný sborník okresu slánského a novostrašeckého. 5. ročník. 7. číslo. Str. 109–110.

⁹⁰ Vlastivědný sborník okresu slánského a novostrašeckého. 10. ročník. Str. 127–128.

Topolčianek. František Horník chtěl však obraz stihnout k prezidentovým osmdesátinám (7. března 1930), a proto jel i s obrazem na Slovensko. Při malbě koně často chodil prezident k malíři a ptal se ho na různé věci ohledně malování, při tvorbě se spolu bavili o koních a o jezdeckví. A jak sám autor obrazu říká o práci na tomto portrétu: „Nejkrásnější vzpomínku mám na svůj krásný model“⁹¹.⁹²

Vzpomínky zahradníka Ladislava Krejsy

Ladislav Krejsa byl vrchní zahradník zámku v Lánech. O první návštěvě prezidenta na Lánech vyprávěl takto: „Vytušili jsme všichni, že se něco vážného na Lánech děje, když Lány navštívila paní Dr. A. Masaryková v doprovodu tehdejšího ministra zahraničních věcí Dr. Edvarda Beneše a později v doprovodu své dcery Dr. Alice Masarykové sám prezident republiky T. G. Masaryk. Prezident jako nikdy, ani tentokrát mnoho nemluvil, ale vycítili jsme všichni zvláště při prohlídce parku a zahrad, o které již tenkrát jevil nevšední zájem, že se mu na Lánech líbí.“⁹³

Na tom, že se prezidentovi zalíbila zahrada, nesl největší podíl právě zahradník Krejsa, který se po konci války vrátil na Lány a snažil se skleníky a zahrady obnovit. V zámeckém parku bylo před válkou několik skleníků se vzácnými rostlinami, ale zbylo jen několik málo kusů. Ladislav Krejsa získal alespoň jedno topení a přemístil zbylé rostliny do jednoho skleníku, ale nikdo nechtěl zahrady ani skleníky financovat. Stejně tak platy zahradníků byly velmi nízké, ale ani přes to všechno se vrchní zahradník nevzdával a poté, co byla pro celé křivoklátské panství jmenována nucená správa, se zlepšily podmínky pro práci. A je tedy možné, že kdyby nedošlo v Lánech ke snaze zámecký park, zahrady a skleníky obnovit, vůbec by se Masarykovi toto prostředí nemuselo líbit a lánský zámek by nebyl vybrán.

Poté, co prezident začal obývat zámek, se daly zahradnické práce do pohybu, vše ale znesnadňoval materiál na opravu zámku, který ničil trávník a zabíral mnoho místa. Po odklizení materiálu se mohlo pokračovat se zkrášlováním okolí. „V létě téhož roku (1923) opouští prezident na delší dobu Lány a pobývá několik měsíců v Topolčiankách na Slovensku. Před odjezdem jsem byl povolán k panu prezidentovi a k paní doktorce, oba projevíli přání, aby byly práce s úpravou parku do jejich opětovného návratu dokončeny, protože prezident potřebuje po

⁹¹ Viz. obrázek č. 2.

⁹² Vlastivědný sborník okresu slánského a novostražického. 10. ročník. Str. 127-128.

⁹³ Krejsa, L.: *Historie lánského zámku a života v něm před i po první světové válce*. Str. 7.

vyčerpávající práci klid. Slíbil jsem, že se přičiním, aby všechny práce byly skončeny, což se mi také podařilo.“⁹⁴

Jak jsem již zmínila, zahradník Krejsa chtěl hlavně obnovit skleníky, které měli zámek a prezidenta reprezentovat. „Protože jsem viděl, že stávající skleníky vůbec nestačí k reprezentativním zámeckým účelům, nepřestal jsem usilovat o to, aby byly přestavěny a zvětšeny. To se mi také podařilo a nové skleníky byly postaveny nákladem 250 000 Kč. Tehdejší referent, odjíždějící i s panem prezidentem do Topolčianek, mně řekl: ‚Skleníky tedy máte, ale co do nich dáte? Myslím, že až přijedeme, budou tak prázdné jako teď.‘ Ale přičinili jsme se. Napěstovali jsme chryzantémy, bramboříky, primule ..., a když se prezident vrátil, bylo vše v plném květu. Prezident s dcerou Alicí, která se zajímala o průběh parkových úprav i z Topolčianek, byli velice spokojeni jak s úpravou parku, tak i s naplněnými skleníky a vyslovili mi uznání.“⁹⁵

V roce 1927 pozval Masaryk zahradníka Krejsu na generální prohlídku parku. Dostali se k rybníku, jehož hráz byla obehána zdí. Masaryk měl na podobě parku zájem a přicházel s nápady na vylepšení: „Pane Krejsu, nemyslíte, že jsme tady jako ve věznici za vysokou zdí, přes kterou není nikam vidět? Já bych myslel, že by se to mohlo zbourat a postavit hradbu jinou tak, aby bylo vidět ven do polí a na les.“ Krejsa byl pověřen promluvit s profesorem Plečnikem o úpravě zdi podle prezidentova přání. Nová zeď byla pokrytá žulovými deskami. Střed zdi tvoří pět vysokých žulových kulatých sloupů. Na každém sloupu je bronzová lví hlava, která chrlí vodu do bazénu, umístěného před sloupovím. A jak hodnotil práci Masaryk? O tom vypověděl Ladislav Krejsa takto: „Po ukončení všech prací přišel jednou ke mně prezident a vyslovil spokojenost. Spokojenost páně prezidentovu trochu pokazil přítomný Mistr Karel Čapek, který se vyslovil, že prý zeď vypadá jako vlak. Prezident sice jeho poznámku zamítl, ale často na to vzpomínal a o tom uvažoval. Paní Dr. Alice Masaryková byla jak se stavbou, tak s úpravou rybníka a jeho okolí velmi spokojená.“

Ladislav Krejsa sloužil na zámku po celou dobu Masarykova pobytu na zámku a byl i požádán členy rodiny, aby udělal návrh na jednoduchou úpravu hrobu. Po předložení návrhu byl po malých úpravách návrh přijat a Ladislavu Krejsovi byla svěřena úprava hrobu. „Po odchodu Masarykovy rodiny život v zámku zcela utichl. Prezident Dr. Edvard Beneš do Lán jezdil jen zřídkka. Chvilé volna trávil v Sezimově Ústí, kde měl soukromou vilu, a volných chvil bylo stále méně. Republika byla v ohrožení. Válka byla na spadnutí. Po abdikaci Dr. Beneše a zvolení

⁹⁴ Krejsa, L.: *Historie lánského zámku a života v něm před i po první světové válce*. Str. 11.

⁹⁵ Tamtéž, str. 11.

Dr. Emila Háchy jsem ani já v zámku dlouho nezůstal. Po vypuknutí druhé světové války jsem byl nucen odejít a na své místo jsem se již nevrátil.“⁹⁶

Vzpomínky hrobníka Josefa Loskota

Ještě před revolucí se dostal do nakladatelství 68 Publishers rukopis „Lánský hrobník vzpomíná“, vzpomínky Josefa Loskota sepsal Oldřich Roháč. Tento rukopis byl konzultován i s Janem Masarykem. Josef Loskot se stal hrobníkem na Lánech těsně předtím, než lánský zámek koupil stát. Vzpomíná, jak byl hřbitov zanedbaný a připomínal spíš mrchoviště. Zanedlouho poté, co začal hřbitov zvelebovat, se roznesla zpráva, že vláda zakoupila lánský zámek jako letní sídlo pro prezidenta, a zanedlouho opravdu přijel i Masaryk s manželkou. „Všichni chtěli vidět svého prezidenta. Uviděli ho, ale to už se vracel. Vyjeli zvolna ze zámku v otevřeném autě, prezident salutoval svými dvěma prsty na obě strany, byl svěží a usmíval se. Jen paní Masaryková seděla chudinka nějaká schoulená, ani se na nás skoro nepodívala. Později jsem se dozvěděl, že už tehdy měla nějaké podlomené zdraví a také se říkalo, že nemá ráda parády a okázalosti.“⁹⁷

Nejdříve se hrobník seznámil s Charlottou Masarykovou, která často chodila na vycházky a někdy se přišla podívat i na místní hřbitov, třeba se jen potichu procházela mezi hroby. Často ji doprovázela i služebná, hrobník viděl, že by se obě ženy rády na procházce posadily a odpočinuly si, ale nebylo na hřbitově kde. „Zhotovil jsem proto dřevěnou kruhovou lavici a umístil ji okolo mohutného kmene jasanu, stojícího na hlavní cestě uprostřed hřbitova, kde potom obě dámy sedávaly a tiše si povídaly. Když jsme se potom nahodile potkali, paní Masaryková se jen usmála a poděkovala za to pohodlné kanapíčko, jak lavici nazvala, že se jim na něm moc dobře sedí.“⁹⁸

Hrobník Loskot popisuje Charlottu Masarykovou jako zlatou ženu, která místo aby povídala, spíše poslouchala. Sám s ní více mluvil jen dvakrát, a když ji oslovil paní prezidentová, požádala ho, aby jí oslovoval jen paní Masaryková, že není žádná paní prezidentová. Byla velmi skromná. Při druhém rozhovoru mu Charlotta Masaryková vyjádřila obdiv za to, jak se stará o hřbitov, že už to nepřipomíná hřbitov, ale zahrádku, kterou si vždy ráda prohlíží. Krátce nato přestala první dáma na procházky chodit, pak jezdila jen v kočáře a pak už vůbec nevycházela. Poté, co zemřela, ji Josef Loskot podle svých slov oplakal, jako by to byla jeho vlastní matka.

⁹⁶ Krejsa, L. *Historie lánského zámku a života v něm před i po první světové válce*. Str. 22 a 23.

⁹⁷ Roháč, O. *Lánský hrobník vzpomíná*, str. 2.

⁹⁸ Tamtéž, str. 2.

„Den nato se objevili na hřbitově dva černě odění páni, tu a tam se zastavili a zase šli dál, rozhlíželi se kolem dokola, až mně to bylo nápadné. Nedalo mi to a ptám se: „Co byste rádi, pánové?“ Načež jeden z nich, ten vyšší, se přiblížil a říká: „Jsem Jan Masaryk.“, vysvětluje s tváří, v níž jsem viděl samou bolest. „Snad víte, že mně zemřela maminka, a tak se díváme, kam bychom ji položili.“ „Že paní Masaryková zemřela, to vím, lidé mi to donesli a já celý den nebyl schopen práce. Tak jsem ji měl rád. A tady ji chcete pochovat, na našem malém, obyčejném hřbitůvku?“ „Ano, tady. Bylo to její přání, aby byla pochována zde jako každý jiný.“⁹⁹

Ačkoli Jan Masaryk přikázal, aby byl hrob obyčejný a byl vykopán jako každý jiný, protože si to tak jeho matka přála, týden po pohřbu přišla na hřbitov prezidentova dcera, slečna Revilliodová, se správcem zámku a řekla mu, že celá Masarykova rodina kromě prezidenta si přeje, aby hrob zesnulé byl uvnitř vyzděn a upraven jako hrobka. Správce zámku dodal materiál, a tak to hrobník Loskot musel tajně zařídit.¹⁰⁰

Po smrti manželky chodil Masaryk, pokud byl v Lánech, skoro každý den na hřbitov a často seděl s panem Loskotem na lavičce. Někdy vedle sebe jen mlčky seděli, prezident toho také moc nenamluvil, stejně jako jeho žena. Někdy přijel prezident i na svém koni. „Prezident přijel koňmo, a když jsem ho pak vyprovázel ze hřbitova, napadlo mi, že bych mu měl pomoci do sedla, když se k tomu podkoní neměl. Když Krejčík zpozoroval, k čemu se chystám, dal mi posuňkem najevo, abych to nedělal. Uposlechl jsem. Později se k tomu Krejčík vrátil a vyprávěl mi, co se nedávno přihodilo jemu, když projížděli křivoklátskými lesy. Prezident si potřeboval odskočit, a než se vrátil, přivedl mu Krejčík Hektora k pařezu, aby jezdec mohl snadněji nasednout. „Tak vy si myslíte, že ani na tu kobylu nevylezu?“, ohradil se prezident a nic takového nedovolil.“¹⁰¹

Ke konci svých dnů už Masaryk na hřbitov nedocházel, ale 11. května 1937, v den výročí smrti Charlotty Masarykové, přiběhl vrchní inspektor Brůba a šetrně vyzval návštěvníky hřbitova, aby na hodinu odešli. Dokonce i hrobníka Loskota vyhnali ze hřbitova. Oknem potom Josef Loskot viděl, jak Masaryk s dcerou Alicí přijeli kočárem až k hrobu. „Prezident už však byl příliš sláb a dlouho stát nevydržel. Ještě se shýbl, dotkl se pomníku na hrobě, a když se vzpřimil, otáčel se jako by někoho hledal. Přítomní porozuměli. Brůba se sebral a rychle běžel k nám. Nečekal jsem a šel mu naproti. „Máte honem přijít na hřbitov, prezident si to přeje.“ Když prezident zaslechl kroky, pootočil hlavou směrem ke mně a čekal. Ihned jsem pochopil,

⁹⁹ Roháč, O. *Lánský hrobník vzpomíná*, str. 3.

¹⁰⁰ Tamtéž, str. 4.

¹⁰¹ Tamtéž, str. 5.

že se chce rozloučit také se mnou, malým, nepatrným hrobníkem. Mlčky mi podal svou levicí, já ji stisknul oběma rukama, vyhrkly mi slzy a já nebyl schopen promluvit jediné slovo. To bylo mé „sbohem“. Potom se prezident podíval svým smutným pohledem na hrob, sklonil hlavu a bylo vidět, že už chce odejít. Odvedli ho ke kočáru, pomohli nasednout a odjeli. Vyprovodil jsem je až za vrata hřbitova a hleděl za kočárem, dokud se neztratil z očí. To byla poslední prezidentova návštěva na lánském hřbitůvku. Tenkrát jsem ho viděl naposled. Pak už následovalo přesídlení trvalé.“¹⁰²

Josef Loskot si toho ještě mnoho zažil za protektorátu, Němci byli na Masarykův hrob úplně vysazení a návštěvy zde byly zakázané, ale to lidi neodradilo a stejně o výročních přícházeli. Hrobník Loskot zvládnul ohlídat Masarykův hrob před Němci i před vlastenci, a tak zůstal hrob nedotčen. Lidé měli strach a chtěli Masarykovy ostatky převézt. Když bylo vše připravené, akce se nepovedla kvůli trámům v hrobce. „A tak Masaryk zůstal tam, kde má být.“¹⁰³

Později se hrobník opět setkával s členy rodiny, hodně jezdil na hřbitov Jan Masaryk a přišla se sem rozloučit i Dr. Alice Masaryková. „Krátko nato jedné sychravé noci jsem byl probuzen hukotem auta. Zastavilo pod mými okny. Vyhlédnu a vidím, jak řidič zhasnul reflektory a z vozu vystupuje vysoká černě oděná dáma. Rychle jsem se oblékl a běžím se podívat, co se venku děje. ‚Vy zamykáte hřbitov na noc, pane Loskote?‘ ptala se tiše dáma stojící u hřbitovních vrátek a já po hlase hned poznal, kdo to je. ‚Ano, paní doktorko. Doba je všelijaká.‘ ‚Tak mi ještě otevřete a nezlobte se, že vás budím ze spaní.‘ Doktorka Alice vešla a dlouho stála u hrobu tak úplně sama. Rozsvítil jsem si v márnici svíčku a čekal, kdyby něco potřebovala. Mezitím popošla až k hlavám, kde visela lampička se světlem, pohladila hrob a bílým kapesníčkem si utírala slzy. Po chvíli přišla k márnici, vzala za kliku a otevřela. ‚Musím se také s vámi rozloučit, odjíždím na delší dobu k sestře do Švýcar. Opatrujte nám tu tatínka a maminku a Bůh vás ochraňuje.‘ Podala ruku a spěšně odcházela.“¹⁰⁴

¹⁰² Roháč, O. *Lánský hrobník vzpomíná*, str. 10.

¹⁰³ Tamtéž, str. 21-22.

¹⁰⁴ Tamtéž, str. 19.

6 Masarykův odkaz v Lánech

Dne 9. května 1946 se konala slavnostní sešlost v lánské sokolovně. Hlavním bodem bylo projednání návrhu Národně socialistické strany přejmenovat obec Lány na Masarykovy Lány. Návrh byl přijat všemi hlasy a celé akci bylo přítomno velké množství občanů z Lán a ze sousední obce Vašírov. Ačkoli lánský národní výbor rozhodl o přejmenování obce, krajský národní výbor se schválením nespíchal, a tedy neexistovalo žádné úřední potvrzení o jeho schválení. Přesto se tento název krátce po druhé světové válce používal.¹⁰⁵ Po listopadových událostech v roce 1989 se někteří lánští obyvatelé dožadovali úředního schválení nového názvu obce, ale po průzkumu veřejného mínění, který nebyl nijak přívětivý, se zůstalo u původního názvu.¹⁰⁶

Po Masarykově smrti a uložení jeho ostatků na lánském hřbitově se toto místo stalo jakýmsi poutním místem a symbolem ohrožení české státní suverenity, zejména v letech 1938 a 1939 putovaly na hřbitov tisíce lidí. To mělo následky v době okupace, kdy bylo zakázáno uctívání Masarykovy památky. Ve zvlášť významných dnech (7. března, 14. září, 28. října) platil zákaz vstupu pro cizí návštěvníky na lánský hřbitov. Po osvobození Československa byl hrob Masarykovy rodiny opět velmi navštěvován.

Možnost nahlédnout do lánského zámku bylo vždy možné jen při výjimečných příležitostech, nejčastěji se tyto příležitosti spojují se jménem Tomáše G. Masaryka. Poprvé bylo možné navštívit vnitřní prostory lánského zámku po úmrtí Charlotty Garrigue Masarykové roku 1923 a stejně tak po smrti Tomáše Garrigue Masaryka roku 1937. Poté nastala delší odmlka, která byla prolomena až roku 1968 po abdikaci Antonína Novotného, kdy interiéry zámku mohl navštívit jen úzký okruh novinářů a fotoreportérů.¹⁰⁷ Skutečný den otevřených dveří pro širokou veřejnost umožnil až první český prezident Václav Havel roku 2000, poprvé tak učinil ke 150. výročí narození Tomáše G. Masaryka 7. března a hned nato 14. září 2000, tedy v den úmrtí prvního československého prezidenta. Opět otevřen byl již v roce 2006 a to u příležitosti 85. výročí zakoupení zámku Lány jako oficiálního sídla prezidenta republiky, a to v sobotu 23. září a v neděli 24. září. Poslední dosud možná prohlídka se konala ve dnech 16. a 17. června 2012 za účasti tehdejšího prezidenta Václava Klause.

¹⁰⁵ Croý, J. 2007, str. 119.

¹⁰⁶ Vodvářka, V. 2006, str. 178.

¹⁰⁷ Croý, J. 2007, str. 9.

Masarykova společnost v Lánech

Masarykova společnost vznikla 6. března 1946 v Praze, jejím hlavním poselstvím a úkolem bylo „šířit a zpřítomňovat ideový odkaz T. G. Masaryka.“ Na počátku této společnosti stáli např. Masarykův knihovník a posléze ředitel Ústavu T. G. Masaryka Dr. Oskar Odstrčil, literární historik prof. Dr. J. B. Čapek, doc. Dr. Jan Patočka, Dr. Antonín Schenk a další, čestným členem byl Dr. Edvard Beneš. Masarykova společnost však doplatila na únorový převrat r. 1948 a roku 1950 byla nucena ukončit svou činnost. Částečně byla obnovena až roku 1988 a po roce 1989 již byla plně legalizována a mohla tak svou činnost spojit s Ústavem T. G. Masaryka. Společnost svou působnost rozšířila i na menší pobočky a jednou z nich byla pobočka v Lánech. 6. března 1996 tak Masarykova společnost slavila padesátileté výročí od vzniku Masarykovy společnosti, na tento den byla delegace výboru pozvána na Pražský hrad prezidentem Václavem Havlem.¹⁰⁸

Masarykova společnost v Lánech byla založena r. 1992. Členové Masarykovi společnosti založili Obecně prospěšnou společnost muzea T. G. Masaryka v Lánech a později nadaci toho jména. Nejvíce se o činnost nadace a samotné společnosti zasloužili Ing. Milan Bechyně, Ing. Jan Loskot, Ing. Jiří Chalupecký a Ing. Karel Mansfeld. Společnost se především chtěla zaměřit na zřízení a propagaci Muzea T. G. Masaryka, a to na přednáškách a kulturních vzdělávacích akcích, které každoročně pořádala. Největší dary pro nadaci Muzea TGM v Lánech poskytli např. Karel Schwarzenberg nebo NADACE Dagmar a Václava Havlových a VIZE 97.

Roku 1994 Masarykova společnost spolupracovala na uložení urny s ostatky Alice Masarykové, která zemřela 29. listopadu 1966 v Chicagu, na lánský hřbitov. Událost se konala 14. září 1994. Ostatky byly převezeny z USA Rozinou Nehasilovou, místopředsedkyní Československé Národní Rady americké. S uložení urny do rodinného hrobu Masarykových v Lánech vyslovily souhlas i vnučky prezidenta Masaryka, Anna a Herberta.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Časopis ODKAZ, č. 4. str. 6, 1996.

¹⁰⁹ Osobní dokumenty Kateřiny Mansfeldové.

Muzeum T. G. Masaryka v Lánech

V roce 1998 převzalo Okresní muzeum Rakovník (dnes Muzeum T. G. M. Rakovník) na žádost Nadace T. G. M. pod správu budoucí Muzeum T. G. Masaryka v Lánech. 7. března 2003 k výročí jeho narození bylo v budově barokní sýpky otevřeno Muzeum T. G. Masaryka v Lánech. Myšlenka vybudovat muzeum vznikla zásluhou iniciativy lánských občanů. Po listopadu 1989 vznikla díky několika nadšencům výstava „T.G.M. v Lánech“

V roce 2010 byla před muzeem slavnostně odhalena jezdecká socha T. G. Masaryka od sochaře Petra Nováka¹¹⁰.

Vzpomínkové akce v současnosti

Muzeum TGM v Lánech každý rok pořádá několik akcí na počest T. G. Masaryka. Velkou událostí je „Masarykova vatra“ (jde o obnovenou tradici z let 1935-1938 pořádanou muzeem ve spolupráci se Sborem dobrovolných hasičů v Lánech k výročí úmrtí prezidenta T. G. Masaryka, k obnovení došlo 14. září 2001) a „Den T. G. Masaryka v Lánech“, ten se vždy uskuteční nejbližší víkendový den k 7. březnu. Letos (2018) to bylo v sobotu 3. března, muzeum připravilo i ochutnávku oblíbených jídel Masaryka. Měl rád plněné švestkové knedlíky s mákem, halušky s brynzou, střapačky s uzeným a bramborovou polévku. K navození dobové atmosféry se po muzeu procházeli prvorepublikoví četníci a legionáři. Dokonce tuto událost navštívil i sám T. G. Masaryk v podobě velmi zdařilého dvojníka¹¹¹. Před muzeem u jezdecké sochy TGM se pak konal pietní akt, přitom zazpíval lánský sbor Chorus Laneum oblíbené Masarykovy písně: „Teče voda teče“ a „Ach synku, synku“. Na závěr dne proběhlo hudební vystoupení na loutnu a akordeon pod názvem „Hudba v myšlenkách Masarykových“.

V muzeu se kromě tradičních výročních setkání pořádají výstavy a přednášky spojené s prvním československým prezidentem. V roce 2018 si může návštěvník muzea prohlédnout expozice, které prezentují osobnost T. G. Masaryka a historické události spojené s jeho osobou. Expozice má několik částí: T. G. Masaryk a jeho rodina; T. G. Masaryk, profesorské období; T. G. Masaryk a první světová válka; T. G. Masaryk – prezidentské období; T. G. Masaryk a první republika. Současně probíhá i výstava nazvaná T. G. M. Mýty a skutečnost. Z přednášek pořádaných v muzeu jsem navštívila velmi zajímavou přednášku PaedDr. Václava Vodvářky

¹¹⁰ Viz. obrázek č. 3.

¹¹¹ Viz. obrázek č. 4.

na téma Vzpomínky na život T. G. Masaryka na zámku v Lánech. Václav Vodvářka je rodák z Lán, učitel na nedalekém gymnáziu v Novém Strašecí a také autor regionálně-historických publikací, které pro svou práci využila většina spisovatelů, kteří se o obec a zámek Lány zajímala. Jeho přednáška zaznamenala vysokou návštěvnost (nebylo si kam sednout) a byla odměněna zaslouženým potleskem.¹¹²

¹¹² Muzeum T. G. Masaryka v Lánech/expozice [online].

Závěr

Zámek Lány byl vybrán jako letní prezidentské sídlo z důvodu blízkosti Prahy, dobrého technického stavu budovy, okolního parku a lesů, a také cenové dostupnosti. Lze se jen dohadovat jakou podobu by měl lánský zámek v dnešní době, kdyby si ho Masaryk nevybral za své letní prezidentské sídlo, osobně se domnívám, že obec Lány by nenabyla takového významu, který má dnes. Velmi mě těší neutuchající zájem českých občanů o osobnost Masaryka, při návštěvě Muzea v Lánech o Den s Masarykem, mi to potvrdila velká návštěvnost akce. Lidé dodnes rádi zajedou na lánský hřbitov, aby položili květinu na hrob Masarykovy rodiny, je to tím, že Masaryk dodnes zůstává pro mnohé symbolem nejen československého státu ale rovněž demokracie, čestnosti, vytrvalosti, skromnosti a lidskosti.

Při mé práci jsem vycházela z písemných pramenů, regionální literatury, dochovaných vzpomínek lánských občanů. Nejvíce si jako pramene cením vzpomínek pana Loskota. Z těchto vzpomínek jsem lánské obyvatele, Masaryka a jeho rodinu nejlépe poznala. Velmi se mi líbil lidský přístup, jaký se projevoval u členů rodiny a u samotného Masaryka a opravdu mě potěšilo, když správce zámku řekl panu Loskotovi, aby prezidenta nerušil a on si ho pak nechal zavolat a sám se s ním rozloučil. Díky tomuto lidskému přístupu se Lány staly Masarykovými. Nikdo z jeho nástupců už neměl šanci tento nedostižný vzor překonat.

Velmi zajímavým zjištěním pro mě byla skutečnost, že občané Lán chtěli obec přejmenovat na Masarykovy lány. Řekla bych, že Masaryk si získal obyvatele obce svou bezprostředností a srdečnou povahou. Zajímal se o lidi, o jejich živobytí. Rád se pouštěl do hovorů s obyčejnými lidmi, chtěl s opravdovým zájmem vědět, jestli se jim žilo dobře.

Bakalářská práce zachycuje Masaryka jako obyčejného člověka, který se rád díval na filmy, jako státníka, který přijímal zahraniční a světové osobnosti, ale i jako manžela, otce a dědu, se kterým jeho rodina ráda trávila čas. Při mém bádání mě překvapilo mnoho věcí, nejvíc si však pamatuji, že Vzpomínek Dr. Antonína Schenka, který psal o Masarykově zhoršujícím zdravotním stavu po roce 1930, jindy samostatný a velký muž nemohl napsat ani soukromý dopis přítelkyni, nemohl podepisovat státní dokumenty a v neposlední řadě nerad pak jedl před ostatními, kvůli jeho nemocné ruce.

Co dělá místo místem? Je to jeho historie, jeho krása nebo lidé s tímto místem spojení? Lány jsou malebná vesnice s dlouhou historií, a přesto to není tolik zmiňované téma. Ale když se řeknou Lány, vybaví se většině lidí Tomáš Garrigue Masaryk. A na takové spojení mohou být Lány právem pyšné.

Seznam zdrojů

Prameny

Archiv Kanceláře prezidenta republiky:

fond KPR, protokol T, sign. T 23/21, Správa Hradu a Lán.

fond KPR, inv. č. 1625, kart. 300, Lány.

fond KPR, protokol O, inv. č. 70, kart. 6, Lány.

fond KPR, protokol 400 000, sign. 404 601/49, kart. 2.

fond KPR, protokol 400 000, sign. 404 497/56, kart. 9, Hrob prezidenta T. G. Masaryka v Lánech.

fond KPR, 1919-1947, inv. č. 893, signatura D8500 – Prezident T. G. Masaryk. D – Audience a návštěvy, kart. 90-91.

Správa zámku Lány, inv. č. 32 Audience – slavnosti, 1921–1949.

Správa zámku Lány, inv. č. 40 Červený kříž 1926-1952.

fond KPR, protokol R, inv. č. 2747, kart. 58.

Archiv pražského hradu

fond Referátu Stavební věci Pražského hradu KPR z let 1919–1947. I. Obec Lány, III. Zámek, VI. Statek Lány. č. inv. 562, sg. 3909.

fond Referátu Stavební věci Pražského hradu KPR z let 1919–1947. S 409/39 – Koupě zámku Lány.

fond Záležitosti lánských správ, č. inv. 109 - Felix Nevřela.

fond Záležitosti lánských správ, č. inv. 145, sg. 234 Zámek Lány.

Muzeum T. G. Masaryka v Lánech

ROHÁČ, Oldřich. *Lánský hrobník vzpomíná*. Nevydáno.

KREJSA, Ladislav. *Historie lánského zámku a života v něm před i po první světové válce*. Nevydáno.

Literatura

CROŮ, Jana. *Zámek Lány. Interiéry*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 2006. 63 s. ISBN 80-734-1899-1.

CROŮ, Jana. *Zámek Lány 600 let historie*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 2007. 285 s. ISBN 978-80-7381-093-1.

ČAPEK, Karel. *Hovory s T. G. M.* Praha: Fragment, 2009. ISBN 978-80-253-0752-6.

GAŠPARÍKOVÁ-HORÁKOVÁ, Anna. *Z lánského deníku: 1929-1937*. Překlad Jaromír Slomek. Vyd. 1. V Praze: Radioservis, 1997. 214 s. ISBN 80-902198-2-9.

HAVELKA, Roman a VODVÁŘKA, Václav. *Lány v obrazech: Proměny v čase*. Vyd. 1. Lány, 2009.

HOUŠKA, Vítězslav. *T. G. Masaryk známý i neznámý*. Vyd. 1. Praha: Riopress, 2005. 251.s. ISBN 80-86221-84-9.

JANDÍK, Stanislav. *TGM v Lánech*. Vyd. 2. Praha: Za svobodu, 1946. 197 s.

KALOUŠOVÁ, Jarmila. *S prezidentem v Lánech*. Vyd. 2. Praha: Riopress, Hlas, 1999. ISBN 80-862-2118-0.

KAŠIČKA, František. *Tvrze středních Čech*. Praha: Středisko státní památkové péče a ochrany přírody Středočeského kraje, 1984.

MALÁ, Věra a KRAJČI, Petr. *Rezidence Lány*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 1997. 59 s., příl. Knihnice Pražského hradu. ISBN 80-902-0519-4.

MAHLER, Zdeněk. *Ano, Masaryk*. Dopln. a rozš. vyd. Praha: Slávka Kopecká, 2002. 110 s. ISBN 978-80-86631-60-8.

PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny. Díl druhý, CH – L*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1949.

SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého. Díl osmý, Rakovnícko a Slánsko*. Praha: Argo, 1996. 318 s. ISBN 80-85794-84-5.

SMETANOVÁ, Jindřiška. *TGM: „Proč se neřekne pravda?“ ze vzpomínek Dr. Antonína Schenka*. Praha: Primus, 1996. 324 s. ISBN 80-85625-67-9.

SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2004. 456 s. ISBN 80-718-5679-7.

SOUKUP, František, KOŽÍŠEK, Adolf a ŠNAJDR, Jaroslav. *Vlastivědný sborník školního okresu slánského a novostrašeckého. V Novém Strašecí: Redakční kruh učitelský, roč. I–X (1923-1933)*.

ŠVEJNOHA, Josef. *Alice Masaryková: první předsedkyně československého kříže*. Praha: Český červený kříž, 2003. 107 s. ISBN 80-239-2033-2.

VODVÁŘKA, Václav. *Kapitoly z dějin obcí Lány a Vašírov*. Lány, 1992.

VODVÁŘKA, Václav. *Lány a okolí ve světle místních a pomístních jmen*. Vyd. 1. Rakovník: Státní okresní archiv Rakovník, 2006. 198 s. ISBN 80-867-7217-9.

Internetové zdroje:

Obec Lány: kronika Lány 1914-1918 [online]. [cit. 31.3.2018] Dostupné z: http://www.obec-lany.cz/img/kronika/kronikalany_1914-1939/

Muzeum T. G. M. Rakovník [online]. [cit. 31.3.2018] <http://www.muzeumtgm.cz/muzeum-tg-masaryka-v-lanech/expozice>

Další zdroje:

Osobní sdělení Marie Ramešové, nar. 8.8. 1924

Osobní archiv Kateřiny Mansfeldové (Pozůstalost po Ing. Karlu Mansfeldovi, člen Masarykovy společnosti)

Časopis ODKAZ. Praha: Masarykova společnost, 1996.

Přílohy

Obrázek 1: Zámek Lánya, pohled z parku.

Obrázek 2: Autor obrazu František Horník, 1930

Obrázek 3: Jezdecká socha od Petra Nováka

Obrázek 4: Den s T. G. M. navštívil i sám "Masaryk" (nejde o figurínu)

Obrázek 5: Hrob rodiny Masarykových v Lánech. Autor fotografie Jan Polák.